JOSEP ACEBILLO
Urbanisme, canvi d'escala i complexitat

Text i fotografia. *Josep M. Muñoz*

Josep Acebillo (Osca, 1946) és arquitecte i urbanista. Format a l'Escola Tècnica Superior d'Arquitectura de Barcelona (ETSAB-UPC), on es va llicenciar el 1974, és també historiador de l'art (1976). Entre 1974 i 1979 va treballar, de forma independent o en col·laboració amb l'estudi MBM (Martorell-Bohigas-Mackay) en diversos projectes urbanístics. De la mà d'Oriol Bohigas, va entrar a l'Ajuntament de Barcelona, on, en diferents posicions i entre els anys 1980 i 2004, és a dir durant pràcticament un quart de segle, va ser responsable d'urbanisme, durant els mandats de Serra, Maragall i Clos. Primer va ser director de Projectes Urbans (1981-1987), des d'on va impulsar el projecte i construcció de 140 espais urbans, dins una política que va ser reconeguda amb el Prince of Wales Prize in Urban Design de la Harvard Graduate School of Design (1990). Un cop Barcelona va ser nominada com a seu dels Jocs Olímpics del 1992, Acebillo va ser, entre 1988 i 1994, director de l'IMPU (Institut Municipal de Promoció Urbanística), organisme integrat al Hòlding Olímpic i encarregat de planificar i coordinar les obres olímpiques. El 1992 va rebre la Medalla d'Honor de la Ciutat de Barcelona per la seva contribució a la transformació urbana associada als Jocs. Del 1993 al 2011, va ser conseller delegat de Barcelona Regional, una agència metropolitana de desenvolupament urbanístic. El 1998, va ser nomenat Comissionat d'Infraestructures i Planificació Urbana de Barcelona, i el 1999 va ser designat arquitecte en cap de l'Ajuntament de Barcelona. Aquell mateix any va ser nomenat membre honorífic del Royal Institute of British Architects (RIBA), i un dels guardonats amb la medalla d'or del RIBA juntament amb Narcís Serra, Pasqual Maragall, Joan Clos i Oriol Bohigas. Entre 2007 i fins al 2016, va fundar i dirigir Architectural Systems Office, una firma consultora amb base a Suïssa, en col·laboració amb l'arquitecta Stanislava Boskovic Sigon, des d'on van fer projectes per a Montenegro i per a ciutats russes com Kazan, Ekaterinburg o Cheboksary.

Acadèmicament, ha estat professor a l'ETSAB (1975–2001), a Urbino (1976-77) i a Venècia (1997), professor visitant a l'Escola d'Arquitectura de Yale (1997), a la Graduate School of Design de Harvard (2002) i la Universitat estat de Kazan (Rússia, 2014), catedràtic de l'Accademia di Architettura de Mendrisio, (Universitat de Lugano) (2001-2016), d'on va ser degà (2003-2007), i professor visitant de recerca a la Universitat Tongji de Xangai (2017-20199 i de la Universitat Pompeu Fabra (del 2019 fins a l'actualitat).

Vehement, curiós, apassionat, amb una delicadesa i una sensibilitat que a vegades resten ocultes sota una forma contundent d'expressió, amic dels seus amics, Acebillo, a qui tots anomenen Ace, en tornar de nou a Barcelona no ha defugit la palestra pública i ha intervingut en el debat sobre l'urbanisme municipal, amb una postura eminentment crítica cap a l'equip d'Ada Colau.

Encara que la seva trajectòria professional i humana està estretament lligada a l'urbanisme de Barcelona i a la figura de l'alcalde Pasqual Maragall, vostè ha portat en els últims anys una vida nòmada, primer com a catedràtic i degà d'Urbanisme a Lugano i, després de la jubilació, amb una estada de dos anys a la Facultat d'Arquitectura i Urbanisme de la Universitat Tongji de Xangai.
Quan em vaig jubilar de la càtedra a Suïssa, a finals del 2016, vaig pensar: i ara haig de tornar a Barcelona? Al cap i a la fi, després de més de 10 anys fora de Barcelona havia perdut molts dels meus contactes personals, els camins amb els amics quasi bé no s'havien creuat, l'alcalde Clos també estava a fora, els amics més entranyables com Enric Miralles, Manuel Solà Morales i Pep Subirós havien mort, en Pasqual ja no era en Pasqual... i els escenaris polític, socioeconòmic, cultural i d'urbanitat havien canviat sensiblement.

L'etapa a Suïssa, les classes que ha fet a universitats nordamericanes com Harvard i Yale, o a Singapur, les intervencions urbanístiques a Rússia (Moscú, Kazan Ekaterinburg...) li han donat una visió del món a una escala molt gran. Fa un moment, abans de començar la conversa, m'ensenyava un petit globus terraqüi, i em deia que el mira quan a la televisió no fan res de bo. Què ha representat, per a vostè, aquest salt d'escala?
La necessitat d'afrontar salts d'escala en els projectes urbans ha estat una constant en la meva vida professional. Primer ho vaig constatar a Barcelona. Quan vaig entrar, de la mà d'Oriol Bohigas, cridats per en Narcís Serra, a l'Ajuntament de Barcelona, nosaltres teníem una missió: arreglar una ciutat que no és que estigués desendreçada, sinó que estava infradotada, sense horitzó i 'desendollada' pel franquisme. Teníem l'encàrrec de posar de nou en marxa la precària urbanitat que vàrem trobar, i això per raons econòmiques i de gestió només es podia fer partint de l'escala humana més petita. Ara, 40 anys després, també tracto d'afrontar un canvi d'escala territorial que, en un nou context d'urbanització planetària, interrelaciona molt més que abans la urbanística i la geopolítica —una dualitat que s'evidencia en el territori del Nou Àrtic modificat pel canvi climàtic. Per això tinc aquest globus terraqüi a casa.

És sabut, perquè s'ha explicat moltes vegades, que la prioritat de posar en marxa la ciutat de Barcelona, l'any 1979, fa que abandonin la idea de modificar el Pla General existent, i es posin de seguida a treballar en projectes urbans, encara que primer fossin a petita escala.
Efectivament, a l'època de la Transició, la primera cosa que van fer les ciutats espanyoles és redactar nous plans generals urbans, perquè els que existien eren de l'època franquista, de l'antic règim, i per tant se suposaven antidemocràtics. Nosaltres, a Barcelona, vam ser els únics que no vam seguir aquesta tendència. Tant l'Oriol Bohigas com l'Albert Puigdomènech i jo mateix no hi crèiem, en la conveniència de canviar el Pla General Metropolità de 1976: primer, perquè no estàvem gaire convençuts que el mecanisme que fa funcionar una ciutat sigui el Pla General. Pot ser necessari però no suficient. Però, a més, que potser el faríem millor? A nosaltres ja ens semblava bé el PGM que havien fet en Joan Antoni Solans i l'Albert Serratosa: bé, potser no l'hauríem fet igual, però ja estava fet, i acabat de fer! Fer un Pla General és complicat i llarg. I vàrem mantenir el Pla, que avui encara és vigent. A més, mantenir el PGM ens permetia dedicar-nos amb més intensitat a implementar un urbanisme transformacional substanciat mitjançant projectes urbans molt qualificats, molt econòmics i de petita escala.

Vam començar a treballar addictes a l'escala petita. Addictes de debò. Addictes per necessitat, a més: no teníem cap possibilitat de fer grans projectes, perquè no teníem pressupost ni capacitat de gestió. En aquell moment, l'Ajuntament amb prou feines podia pagar la nòmina dels funcionaris. En Narcís Serra va tenir molta feina en aquest sentit. Recordo que un dels meus col·laboradors, l'Ignasi de Lecea, anava a la plaça d'Urquinaona —que als anys 1980 encara era una mena d'espai espontani de contractació de personal— per agafar gent que treballés a les nostres obres, perquè com que no teníem diners per adjudicar-les a fora, algunes les fèiem amb les contractes municipals de manteniment: imagini's com es van fer les primeres les "places dures"!

Projectualment, malgrat les dimensions petites de les intervencions, mai no vam renunciar a reconèixer la gran complexitat de la urbanitat i aquesta va ser la clau de l'èxit. Ho havíem de fer com si tinguéssim diners. La factibilitat de nous projectes que provocava el seu baix cost ens va permetre substanciar una tesi que al principi semblava agosarada, i és que realitzant molts projectes urbans d'escala reduïda podríem obtenir resultats semblants als que obtindríem fent pocs projectes de gran escala, i vam consolidar allò que alguns van anomenar "acupuntura urbanística". Això va funcionar molt bé durant dos o tres anys. Però després, en Narcís i, sobretot, en Pasqual es van adonar que els problemes de la ciutat no es podien solucionar amb més places dures, ni tornant a aixecar

En arribar a l'Ajuntament, vam substanciar una tesi que semblava agosarada, i és que realitzant molts projectes urbans d'escala reduïda podríem obtenir resultats semblants als que obtindríem fent pocs projectes de gran escala.

L'anomenada "acupuntura urbanística" va funcionar uns anys, però tenia uns límits: llavors ens vam adonar que calia una certa cirurgia. Era una qüestió d'escala i de complexitat més grans, d'infraestructures i no solament d'arquitectures. I llavors van arribar els Jocs Olímpics.

monuments com el del Dr. Robert, i encara que els equipaments petits, més urgents, ja els havíem enllestit, vam veure que l'acupuntura urbanística, essent necessària no era suficient, i que els grans dèficits infraestructurals, d'escala major, calia abordar-los amb una altra metodologia projectual.

És el salt d'escala que permet la nominació de la ciutat per als Jocs del 1992.
Llavors van venir els Jocs Olímpics. Per a alguns, els Jocs són una competició esportiva; per a d'altres, un esdeveniment internacional que porta gent; però per a nosaltres eren la possibilitat d'obtenir un consens, una relació público-privada i un enteniment amb la societat civil que ens permetés fer projectes urbans consensuats, d'una escala i complexitat que amb els nostres mitjans municipals no podíem assolir. És a dir, des d'un punt de vista urbanístic —i començo a lligar l'urbanisme amb la geopolítica—, "el projecte olímpic era un canvi d'escala". Si als anys 80 vaig escriure un text titulat "Un carrer no és una carretera", als anys 90, remarcant el canvi d'escala, vaig escriure "De la Plaça Trilla a la Vila Olímpica".

Pensar que si tu fas tot de petites coses seràs capaç de crear l'equivalent a un gran projecte és cert, però tenia uns límits. I els límits ja els havíem excedit: nosaltres no podíem fer més "acupuntura", ara calia una certa cirurgia. Amb bisturí o amb làser, però cirurgia. Era una qüestió d'escala i complexitat més gran: de sistemes, d'infraestructures i no solament d'arquitectures.

De fet, una bona part de la inversió olímpica va anar a parar a infraestructures bàsiques, que sovint no 'es veuen' però que són essencials.
Per exemple, la construcció de 50 km de galeries de serveis soterrades per tal de racionalitzar un subsol caòtic. També era crucial la idea que Barcelona vivia d'esquena al mar, i que calia que la ciutat arribés al mar. Què vol dir, això? Primer, que el mar ha d'estar net, perquè, si no, per què vols arribar-hi? I perquè estigui net, calia reciclar bona part de la xarxa de clavegueram, amb un intersector, cap a la depuradora del Besòs. Després, s'havien de construir espigons, perquè si no la platja no es mantenia. I, com que aquí som pobres però una mica fatxendes, vam dir: Barcelona no solament serà l'única ciutat europea que tindrà platges, sinó que serà l'única que anirà a la platja en metro, i vam construir l'estació del metro de darrere l'antic Mercat del Peix (Ciutadella-Vila Olímpica). Tot això significa arribar al mar des de la ciutat! Però a més, per fer-ho, calia expropiar centenars d'indústries, majorment obsoletes, que hi havia allà on avui hi ha platges, el parc de la Nova Icària i la Vila Olímpica.

Aquest és un procés que ha estat prou explicat; vostè mateix va publicar, amb Pep Subirós, *El vol de la fletxa. Barcelona '92: Crònica de la reinvenció de la ciutat* (Electa, 1994). Però torno al principi: vostè no ha fet més que engrandir l'escala, fins a una mirada diria fins i tot que planetària.
Quan hom assaja, com jo, a posar la ment a treballar en escales cada vegada més grans, és molt difícil esbrinar els límits del procés de re-escalament. ¿Quan ets capaç de considerar quina és l'escala major que no s´ha de superar? Això és bàsicament el que he après després de marxar de Barcelona, fent classes a Yale, a Harvard, a Singapur... i sobretot com a catedràtic d'Urbanisme i degà de l'Acadèmia d'Arquitectura de Mendrisio, a la Universitat de Lugano. Allà vaig entendre el que era realment el món global; el planeta; la internacionalització... i el potencial i els riscos que comportaven els canvis d'escala, però aquests temes, és molt diferent analitzar-los llegint que viatjant, que ja et dona més dades, o bé directament vivint-los.

Als inicis de la modernitat, hi havia la tendència territorial cap a escales cada vegada més grans, i pensant en tot això vaig rellegir un llibre molt important per a mi, *La condició humana* de Hannah Arendt... una dona d'una gran intel·ligència analítica i propositiva. Vaig ser conscient que hi ha dues persones del segle XX de les quals mai no podré assumir ni la mínima part del que diuen, que són Hannah Arendt i Walter Benjamin. (Per cert, acaba de sortir en català el petit llibre de Benjamin sobre Kafka [a Flâneur editorial], una meravella que recomano a qui no l'hagi llegit). Hannah Arendt, en una carta dirigida al seu col·lega i amic Karl Jaspers, li deia que ella havia descobert l'amor pel planeta massa tard. Reconec que això també m'ha passat a mi, i per això em sembla significatiu que l'autora escrivís que, com a conseqüència de la nova tecnologia, l'ésser humà, quan ja no té nous horitzons per descobrir en el planeta, és quan comença a pensar en la possibilitat de viatjar a l'espai. Arendt va escriure el llibre quan s'estava preparant el primer vol a l'espai exterior de Iuri Gagarin [1961], mentre que ara ja tenim capacitat per crear estacions espacials intermèdies, i fins i tot es parla d'anar a Mart...

i ja hi ha gent que està començant a fer turisme espacial. Tot plegat fa que hom, i concretament jo, estigui preocupat per si s'estan esgotant els horitzons territorials que l'ésser humà pot trobar-se en aquest planeta.

És d'aquí, doncs, que sorgeix el seu interès actual pel pol Nord?
Sí, en aquest context jo em preocupo, no pas per la Lluna o per l'espai, sinó pels pols, l'Antàrtida i l'Àrtic. Faig una petita immersió en el món àrtic perquè es considera el termòmetre que ens dona una quantificació fidedigna, objectiva, de què és el canvi climàtic en el planeta amb les seves conseqüències territorials. Aleshores decideixo descobrir aquests "nous horitzons àrtics" i és per això que el novembre passat me'n vaig anar a la Universitat de Tromso, que és on més amunt podia anar en aquella època de l'any. Jo volia anar a Svalbard, un arxipèlag, molt poc poblat, només 2.800 habitants, on hi ha més ossos que persones i que està a unes 800 milles del pol Nord geogràfic. Però em van desaconsellar anar-hi a l'hivern i vaig haver de posposar el viatge a l'arxipèlag fins al proper juliol, per tal de descobrir directament com era de rellevant la modificació del territori àrtic a causa dels efectes del canvi climàtic.

I què n'ha après?
He pogut confirmar directament que els processos territorials dissenyats per l'ésser humà són "processos estocàstics", és a dir, que estan "molt" condicionats per variables aleatòries externes que el dissenyador ha de tenir en compte; una qüestió evident quan es volen analitzar els efectes territorials del canvi climàtic. També m'he cerciorat que, a mesura que augmentes l'escala de la intervenció territorial, augmentes la complexitat, això és una llei de sistemes. Quan augmentes la complexitat vol dir que tot és més difícil, i també que has d'atendre més coses: tot esdevé més interdisciplinari, tot està més intercomunicat, la paraula 'interacció' és la que pren més sentit. I és de la mà d'aquesta visió que estic treballant sobre la interacció entre la urbanística i la geopolítica, dues qüestions que fins ara no havien tingut relació per la gran diferència d'escala. La urbanística era una escala com a màxim quilomètrica, mentre que la geopolítica va d'un oceà a l'altre. Eren escales incomparables, però ara sí que ho són, perquè els mitjans tecnològics ho fan possible.

Tot això que estem parlant implica preguntar-se què passa amb el nostre hàbitat espacial. Sovint ens preguntem: quina serà la ciutat del demà? Hi ha col·legues, professors de Harvard i de l'ETH Zürich, que sostenen la idea d'una urbanització planetària, una tesi que comparteixo. Cal pensar què farem en el futur per atendre el boom demogràfic que significa passar dels 7.900 milions d'habitants del planeta a una previsió d'11.000 milions en una seixantena d'anys, que es diu aviat! Això vol dir un 40 % d'augment de la població, que necessita energia, aigua potable, aliments i sistemes productius suficients. En aquest context m'agradaria entendre les tesis sobre 'decreixement' que tant defensen els populistes. I que consti que no tinc cap problema a entendre teòricament i amb rigor el decreixement, però també necessito que em diguin d'on traurem els recursos per mantenir tota aquesta població, i és que és un greu error contraposar tecnologia i economia tractant-los com una alternativa disjuntiva. Per a mi, està clar que de cap manera es tracta d'escollir entre el blanc o el negre, sinó de submergir-nos en la recerca dels infinits colors grisos que podem trobar entre el blanc i el negre. Només així fugirem del "populisme demagògic" de dretes i d'esquerres, que ens turmenta.

Què vol dir, que la urbanització serà planetària?
Vol dir que el planeta, amb tots els matisos i límits necessaris, està a disposició de l'ésser humà. La qual cosa no vol dir que la capacitat humana per manipular la natura sigui il·limitada, encara que des que el món és món, la natura ha estat al servei de l'home. Ja a l'inici de la civilització, el Gènesi descriu perfectament el Paradís: un jardí amb quatre rius, amb diferents tipus de plantes alimentàries, oloroses, medicinals, encerclat amb un mur, que ens protegeix respecte de la natura salvatge...

El que està dient la tesi de la urbanització planetària és que hem d'estar en disposició de crear paradisos terrenals arreu del món, a tot el planeta, sense excloure apriorísticament cap zona, però amb la màxima atenció perquè l'obsessió per la qualitat de les parts no malbarati el tot.

Això no és el somni de la globalització, arribar a tots els racons del planeta?
Ara no tenim temps per aprofundir sobre aquest tema, però almenys hem de posar-nos d'acord en una cosa: la globalització, a priori, no és bona ni és dolenta. És el fruit d'una evolució de la societat, que sempre ha intentat anar més lluny. La Ruta de la Seda funciona des de fa molts segles, però cada vegada és més fàcil comunicar-nos amb gent que està més lluny. I cada vegada guanyem espai i temps, les dues coses alhora, la qual cosa semblava impossible.

Però que tot això s'utilitzi de manera sensata o més o menys hiperliberal, ja és una altra cosa. En aquest sentit, és molt rellevant, tot i que aquí encara no és prou conegut, el projecte xinès OBOR, *One Belt One Road*, que interrelaciona la Xina, Europa i l'Àfrica, com una mena "Ruta de la Seda del segle XXI".

Avui, un problema de la globalització és que no pot funcionar amb el sistema actual d'estats-nació. L'estat-nació, tal com el coneixem, té com a missió crear una frontera, acotar un territori i crear un exèrcit per defensar el territori... i neix el 1648 amb la pau de Westfàlia, en ple auge de les monarquies absolutes europees. El sistema d'estats creats ha anat funcionant més o menys, però avui resulta insuportable per a la globalització. Per exemple, la frontera, un dels puntals del sistema d'estats

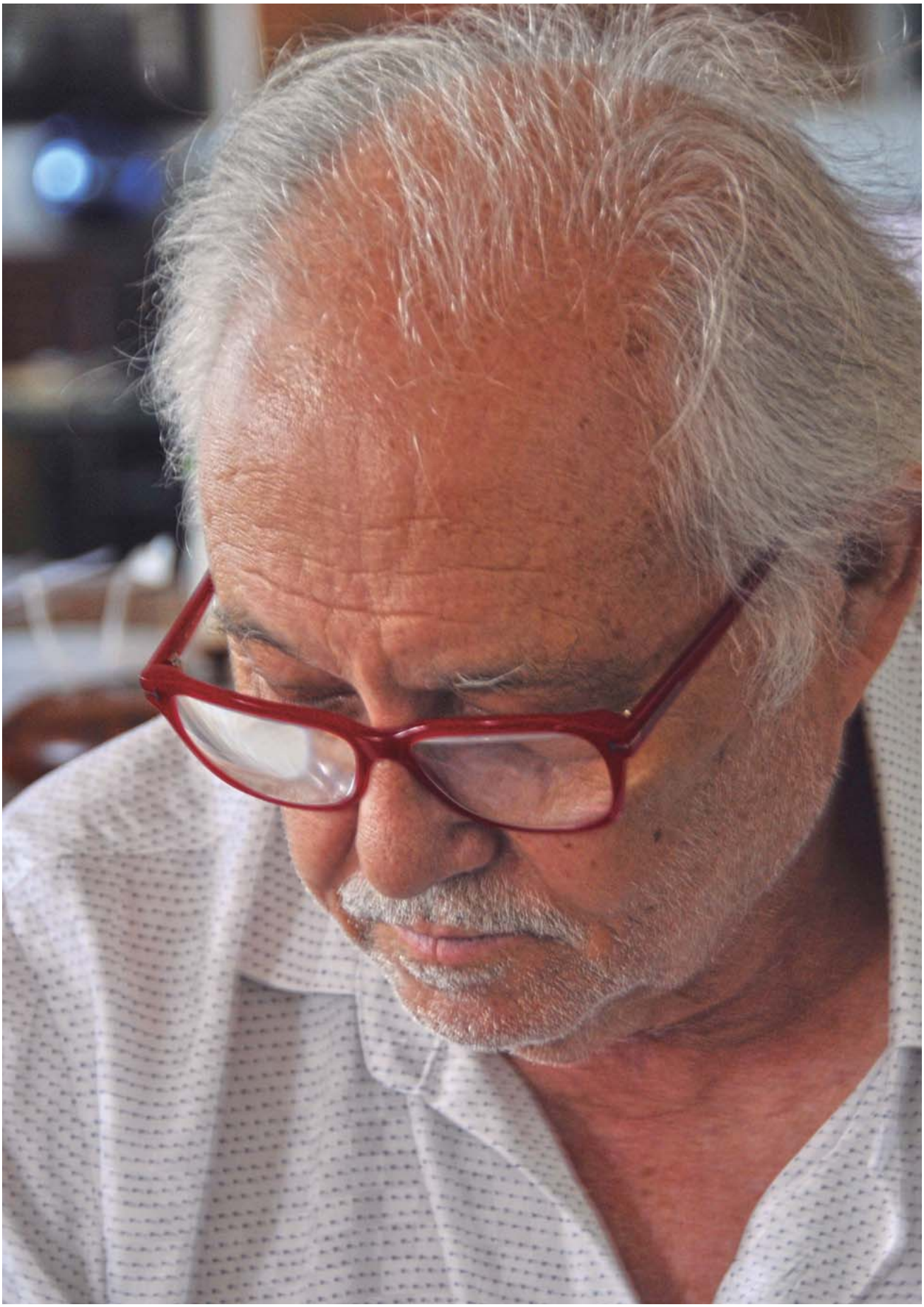

westfalians, és contrària a la idea de globalització. En conseqüència, l'actual sistema global ens porta a una revisió del sistema d'estats-nació, cap a un nou sistema GLOCAL.

Al respecte, està emergint una nova tendència geopolítica-territorial que defensa que la globalització evolucioni qualitativament, sobretot en termes socioeconòmics però no com voldria l'statu quo, cosa que, en un context d'urbanització planetària, implica fer un "reescalament territorial niat". Niat, de niu. És a dir, metafòricament com el joc de les matrioixques russes. Quan n'obres una, a dins n'hi ha una altra, que és més petita, que a dins en conté una altra que encara és més petita, i així successivament: és a dir, una tendència cap a la multiplicitat jeràrquica d'escales territorials. En el nostre cas, de gran a petita, podríem interpretar-ho així: Nacions Unides. Unió Europea. Espanya. Catalunya. Corredor mediterrani. Una escala més petita con Barcelona, i una d'encara més petita com l'Eixample.... i així com més unitats escalars millor. Però totes submergides en un context d'estructures "reguladores i correctores", no identificables territorialment sinó funcionalment, que són del tot decisives a nivell global, com el Banc Mundial, l'OTAN, la UNESCO, l'OMS... i les ONG, cada vegada son més necessàries perquè incideixen en les problemàtiques més incòmodes.

Però aquesta tendència a la multiplicació escalar té una segona projecció. El nou context global de "reescalament territorial niat" s'ha de produir incorporant una nova tesi: la preferència per les escales més petites, i no pas per les més grans. Això em remet a la teoria de la "subsidiarietat" de què tant parlava en Pasqual Maragall: "Allò que es pot fer des de baix, no ho facis des de dalt", un precepte que els interessats que la globalització canvïi de rumb han entès perfectament.

Per això vostè fa servir el terme de "glocal"?

Es tracta de reconèixer el concepte 'glocal', un híbrid entre "global" i "local"; un terme que al principi va néixer malament, perquè s'interpretava amb una frase comprensible però insuficient: "*think global, act local*".

La ciutat, a més d'integradora en un context d'identitats diverses i de promotora d'igualtat d'oportunitats, ha de ser autònoma, quant a proveïment d'aigua, d'energia i de recursos alimentaris i socioeconòmics en general.

I per què no "*think local, act global*"? O per què no les dues coses? I és que el problema és fer compatible el global i el local. Però fer-ho compatible de debò: és a dir, res global no podrà estar bé si no neix correctament de l'àmbit local, però això no és precisament el que està passant.

En el meu últim llibre jo parlo de la "city region", que, en el cas de Barcelona, ha de superar àmpliament el territori de l'àrea metropolitana, una zona d'antigues perifèries industrials que han millorat molt en tots aquests anys, de manera que han esdevingut espais urbans tan qualificats, o més, que Barcelona. Quan parlo de "city region" aplicat a Barcelona vull dir que, superant l'actual escala metropolitana, hem de pensar en ciutats com Mataró, Vic, Manresa, Igualada, Vilafranca, Vilanova...com a mínim! Perquè en l'actual context socioeconòmic, és ineludible que el nostre progrés també estigui lligat a territoris complexos i singulars, com el Delta de l'Ebre i el Pirineu.

Darrerament he llegit que el corredor mediterrani és la Via Augusta del segle XXI. Quin error! La Via Augusta servia per portar blat i oli des de la península Ibèrica fins a Roma. Tenia un origen i un destí claríssims. Però les Vies Romanes no anaven més enllà d'una estructura lineal, mentre que el corredor mediterrani ha d'atendre escenaris que aleshores no eren ni necessaris ni comprensibles. Avui, l'important és l'amplada d'aquest corredor, que abans tenia una estructura lineal i ara ha de tenir una estructura més complexa, "en forma de pinta", amb el mar a l'esquena i amb una sèrie de pues que entren cap endins. El gruix i l'amplitud del nou corredor és el que ens dona la futura clau socioeconòmica de la Regió Metropolitana i de Catalunya. Ha de ser només una via fèrria? Si és així, només ha d'arribar a Vic i a Manresa, o també a Puigcerdà? O ha d'anar fins a Toulouse, cocapital mundial de l'aeronàutica?

Ara ens desviaríem una mica, amb el corredor mediterrani... Si li sembla, tornem a la idea de com ha de ser la ciutat.

Li deia que la globalització ha de tendir cap a la "glocalització". Això és el que sustenta la nova manera de respondre a la pregunta de com serà la ciutat.

La ciutat, a més d'integradora en un context d'identitats diverses i de promotora d'igualtat d'oportunitats, ha de ser autònoma, quant a proveïment d'aigua, d'energia i de recursos alimentaris i socioeconòmics en general. Però el nostre urbanisme s'ha caracteritzat, en els darrers dos segles, per un menyspreu total per l'activitat primària, agrícola. Abans, l'activitat primària era la fonamental; però cada vegada l'agricultura és més petita per a la conformació del PIB. Ara, en un país com el nostre, el valor del PIB que correspon al sector primari no passa del 3 o 4 %. I tendeix a disminuir.

Això no obstant, en aquest moment a la Xina s'està produint una interacció més gran entre el camp i la ciutat, que implica una correlació diferent entre els tres sectors,

primari, secundari i terciari. És un tema que he pogut constatar quan vivia a Xangai. La gent s'imagina Xangai com una ciutat molt diferent i enorme. És veritat que té 26 milions d'habitants, però també és cert que aquesta població, majoritàriament, s'alimenta de l'agricultura del delta que té al voltant, encara que una minoria més rica comprin taronges de València o cireres de Xile, mentre que aquí, sovint parlem, frívolament, del quilòmetre zero, quan, enguany, els valencians no han pogut collir la taronja perquè no poden competir amb la de Sud-àfrica i els pagesos lleidatans han de vendre la fruita a menys cost que el de producció. Per això el film *Alcarràs* té tant d'èxit!

Es tracta de promoure un nou discurs territorial regional que es basi en el fet que l'ordre regional no el donen només les ciutats, sinó també el que s'anomena 'espai intermedi', format pes ecosistemes naturals i agraris. La ciutat-regió de què parlo funciona, metafòricament, com un arxipèlag. Hi ha ciutats grans i petites, com hi ha illes grans i petites, però, com en un arxipèlag, les illes no aportarien res si el mar fes pudor i estigués contaminat i no tingués vida. Del que es tracta és que aquest mar, aquest espai intermedi, especialment l'àmbit rural, sigui prioritari estructuralment, interactuant més i millor amb les ciutats; que sigui capaç de connectar-nos, d'alimentar-nos i de proveir-nos d'energia i de recursos de tot tipus. I això és possible. A Lugano vaig escriure *A New Urban Metabolism* [2013], on assenyalava que l'eficiència metabòlica de les ciutats prové d'unes determinades accions, decidides i gestionades per nosaltres i que, teòricament, la ciutat pot arribar a ser autosuficient des d'un punt de vista energètic, si s'aprofiten els recursos que consumeixen i es reciclen convenientment.

Quan hem arribat a explorar i gestionar bé l'escala mínima, constatem que pot tenir efectes d'escala màxima. És a dir, efectes globals, promoguts des d'una escala local, amb la qual cosa tornem a insistir de nou en la subsidiarietat, en la interacció entre l'àmbit urbà i l'àmbit rural i natural, i entre la urbanística i la geopolítica.

Aterrem una mica, si li sembla, en aquesta ciutat-regió de Barcelona. Fa pocs dies, un periodista de *La Vanguardia*, Enric Sierra, escrivia un diagnòstic que resumeix la posició actual d'aquest diari, tan combatiu amb l'independentisme i amb Colau, però també crític amb la inacció del govern central: "Espanya s'ha disparat un tret al peu en no invertir en un dels seus motors econòmics, Catalunya no desperta de la seva letargia, i Barcelona es replega. No anem bé".

Aquest és un argument que dona *La Vanguardia*, però que també podem assumir les persones a qui ens agradaria tenir una Barcelona capital, que liderés una Catalunya més pròspera, en un nou context de "l'Europa de les regions", dins d'una lògica estructural que, com he dit abans, ha de defugir de l'alternativa disjuntiva entre el blanc i el negre, tot admetent grisos i colors diferents, donada la dificultat que entranya la transversalitat en els àmbits ideològics, culturals i socioeconòmics. En aquest sentit, estic d'acord amb el diagnòstic del periodista Enric Sierra quan diu que és un greu error que Barcelona renunciï a liderar econòmicament Espanya i a seguir exercint un lideratge global.

He qualificat l'Eixample, avui seriosament amenaçat, com a "districte neoterciari de Barcelona i Catalunya", i si l'Eixample decau —i decaurà si no manté una estructura adequada de mobilitat—, tota l'estructura socioeconòmica de la ciutat se'n ressentirà.

De fet, vostè ha utilitzat, d'un any ençà, la tribuna de *La Vanguardia* per combatre, amb arguments que com a lector m'han semblat en ocasions de traç massa gruixut, l'actual Ajuntament de Barcelona.

En un primer article (*La Vanguardia*, 7/5/21) vaig qualificar l'Eixample, el qual avui considero seriosament amenaçat, com a "districte neoterciari de Barcelona i Catalunya", i avisava que si l'Eixample decau —i decaurà si no manté una estructura adequada de mobilitat—, tota l'estructura socioeconòmica de la ciutat se'n ressentirà. Des d'aquest punt de vista, una de les coses que més em preocupa del populisme de l'actual govern de Barcelona de l'alcaldessa Colau és que, encara que no ho diguin, el que els repugna al capdavall és la idea mateixa de ciutat, que en el cas de la Barcelona moderna està vertebrada per l'Eixample —per això, aquesta obsessió per manipular-lo.

Fa un parell de mesos, a l'Ajuntament, em van convidar a una sessió de debat sobre el model urbà de Barcelona i em vaig quedar perplex perquè el debat només se centrava en les 'superilles' i un dels màxims responsables de l'urbanisme va dir que Barcelona no tenia un problema d'urbanisme, sinó de salut. Que cada any hi ha milers de morts prematures a causa de la contaminació. Aleshores em van venir dues coses al cap: una, que, després de les japoneses, Barcelona és una de les ciutats amb més esperança de vida i amb més població d'edat urbanament activa; i la segona que Stalin va obligar que totes les escoles de la Unió Soviètica estiguessin a l'interior de les mansanes per fugir de la contaminació dels cotxes, una idea que havia copiat dels americans, encara que a l'URSS quasi no hi havia cotxes!

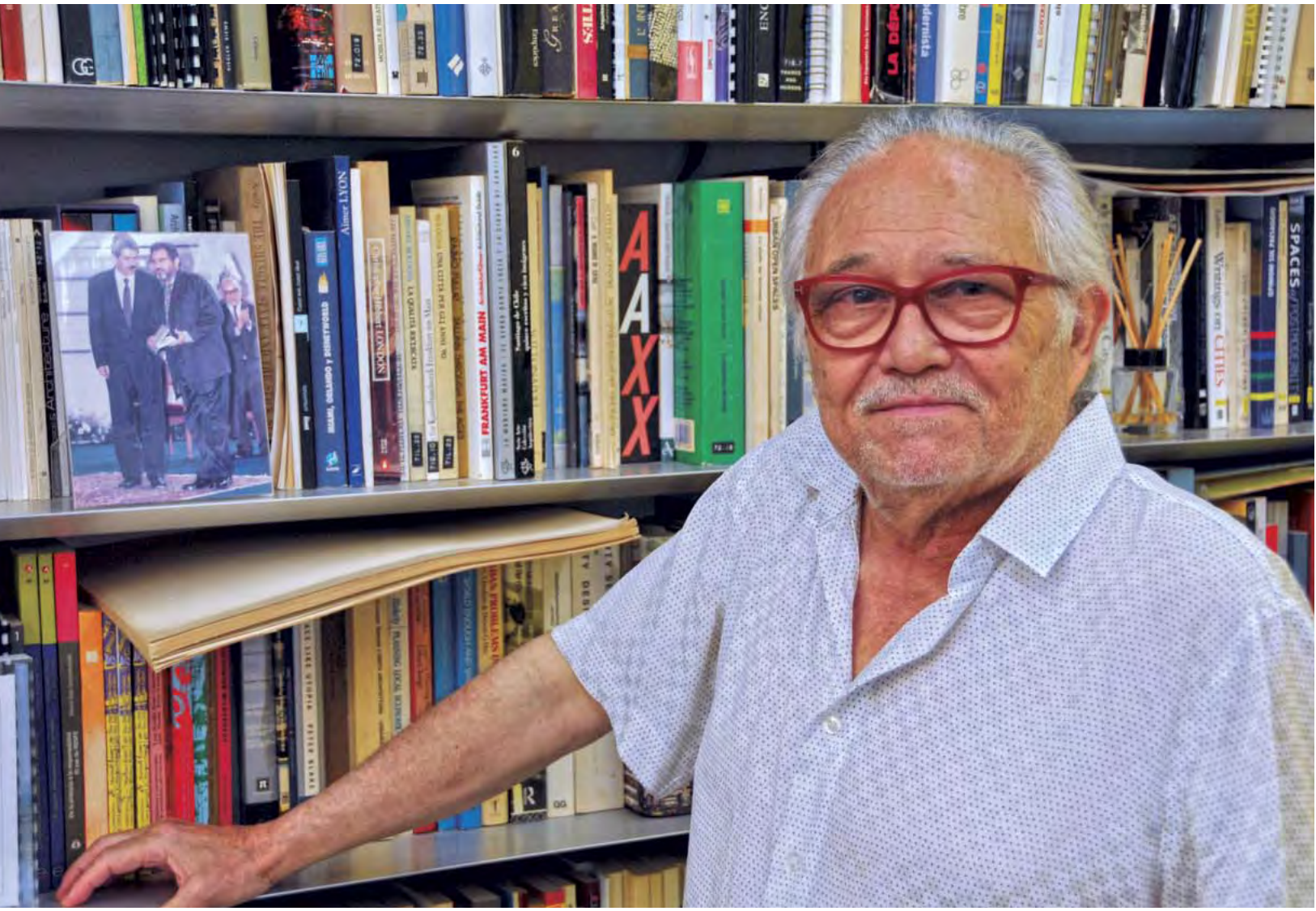

El populisme "condiciona", subjectivament, la informació i si convé passa de la socialdemocràcia al marxisme i d'aquest a l'urbanisme soviètic més radical... Per tant, troben normal enjardinar el carrer Consell de Cent, encara que sigui a costa de deteriorar tan greument la mobilitat general i encara que les mesures ja implementades hagin agreujat el trànsit sense resoldre mínimament la qualitat mediambiental. També troben normal els horts als terrats, els jardins verticals i fins i tot, com diuen irònicament alguns dels seus assessors, plantar tomàquets al Passeig de Gràcia, o enderrocar la Ronda Litoral en el tram del Morrot per convertir-la en un canal navegable, o propiciar que els estudiants d'arquitectura projectin la reutilització de les Rondes, perquè suposen que, en poc temps, pràcticament ja no tindran trànsit! Tot un catàleg d'idees estrafolàries que han fracassat a tot arreu i que ja no estan presents en els governs de les ciutats més responsables.

Qui promou aquest error? El populisme demagògic. Que cancel·la la complexitat, i la converteix en alternatives disjuntives: o blanc o negre. O cotxe o verd. Però, per què la senyora Colau té tant d'interès a carregar-se el cotxe? ¿Per què si volen plantar arbres i incrementar les zones verdes, en lloc d'enjardinar els carrers i les cruïlles, com diu el Projecte Eixos Verds, no proposen enjardinar els interiors d'illa? ¿Per què proposen un tramvia per la Diagonal, carregant-se la possibilitat d'un metro regional? Per què no incentiven els cotxes elèctrics? Perquè no volen cotxes, i en lloc d'enjardinar interiors d'illa prefereixen enjardinar les calçades, sota el paraigua d'un fals ecologisme. Volen accions d'eficiència i comprensió popular immediata, encara que no tinguin una base ni científica ni rigorosa, i encara que deteriorin l'economia de l'Eixample fins al punt de provocar la "proletarització de les classes mitjanes urbanes".

A més, sense sortir de l'Eixample, m'adono d'una altra possible catàstrofe: la deslocalització de l'Hospital Clínic, una institució sanitària-docent-d'investigació emblemàtica a nivell europeu, però que és una peça fonamental per sustentar la centralitat de l'Eixample.

Per tant, no crec que les meves crítiques siguin fetes amb "traç massa gruixut", simplement tracten de revertir una situació urbana prou delicada que comença a ser irreversible.

De tota manera, no em negarà que des de la ciutat cal fer alguna cosa per combatre la contaminació ambiental.
Por descomptat que *sí* que hem de combatre la contaminació ambiental! Crec que hem d'anar a totes per frenar el canvi climàtic, però sabent que prové també de causes exògenes, independents de les accions humanes... De canvis climàtics, sempre n'hi ha hagut i n'hi haurà. El darrer escalfament va succeir en l'època medieval i va precedir a una "petita edat del gel", que va durar fins al segle XVIII, i durant aquests dos canvis, el món es va adaptar i fins i tot va progressar molt. Però pensar que el canvi climàtic l'arreglarem posant plantes en lloc de cotxes al carrer Consell de Cent és un error. És "matar mosques a canonades".

Si amb l'argument que la gent viurà millor es fa un mal diagnòstic urbà, sobre una base emocional i sense rigor científic, posant en perill la urbanitat de l'Eixample sense cap tipus de millora ecològica i amb un evident risc socioeconòmic, la gent haurà d'anar a viure a fora perquè el deteriorament de la mobilitat fa minvar l'activitat econòmica. Aleshores, de què estem parlant?

Desgraciadament, aquestes idees populistes només poden provocar una crisi irreversible a l'Eixample que repercutirà en tot Barcelona i l'Àrea Metropolitana. Però els populistes no tenen cap interès a construir per millorar. Saben perfectament que destruir és molt fàcil i ràpid, que construir és més difícil i lent, i que reconstruir encara ho és més. No es tracta, com alguns pensen, de quatre pintures sobre el paviment que es podran esborrar fàcilment, no. Si fan els Eixos Verds i les "superilles", tal com les han previstes, els efectes seran tan irreversibles que no s'arreglaran en tot aquest segle. És així de greu!

Les comparacions són sempre odioses, però fa temps que penso que una gran diferència del moment actual respecte del 1979 és que quan la generació de vostè accedeix a les màximes responsabilitats municipals, hi arriba amb un projecte llargament elaborat i pensat en el curs de l'antifranquisme. Oriol Bohigas, al qual vostè va estar molt vinculat, ja havia publicat l'any 1963 el llibre *Barcelona entre el Pla Cerdà i el barraquisme*.
Sí, però el diagnòstic que fa vostè és insuficient.

Què vol dir?
Els diagnòstics urbans són difícils, però les transformacions urbanes que s'implementen després, encara són més difícils i complexes. Identificar-les amb persones concretes és molt problemàtic, perquè sempre són processos corals. Pot ser que Haussmann a París i Cerdà a Barcelona en siguin les grans excepcions.

No és així quan la transformació s'identifica amb el poder polític, com quan Alexandre el Gran va fundar les Ciutats Alexandrines, el papa Sixte V va concebre la Roma barroca, Jefferson va vertebrar el territori del nous Estats Units d'Amèrica... O en el cas de Barcelona l'alcalde Maragall, sobretot mitjançant els Jocs Olímpics, va posar les bases de la Barcelona neoterciària que coneixem avui, conclosa durant el mandat de l'alcalde Clos.

En realitat, Oriol Bohigas va entrar a l'Ajuntament de la mà d'en Narcís Serra; a qui, quan el fan ministre (al desembre de 1982), va succeir en Pasqual com a alcalde. L'Oriol va continuar en el càrrec durant uns mesos, fins a les eleccions municipals que va guanyar Maragall; aleshores va renunciar a continuar i a participar en l'urbanisme de Maragall, llevat de projectes com a arquitecte independent, alguns molt importants com el pla de la Vila Olímpica. Una altra cosa és que a la premsa i a molta gent els encantava atribuir l'autoria de la transformació a Bohigas, la qual cosa ens anava molt bé, sobretot a mi, perquè ens permetia treballar amb menys pressió.

Així doncs, llevat del breu període de transició entre Serra i Maragall, l'Oriol no va formar part de l'urbanisme municipal. Ni durant el llarg període en el qual Maragall va ser l'alcalde electe, ni en el període de Joan Clos. Una cosa és reconèixer l'enorme lideratge que l'Oriol va tenir en la gestació del nou procés urbanístic de Barcelona i una altra consolidar un relat històric fictici.

Vostè venia de l'estudi d'arquitectura d'Oriol Bohigas, i va ser de la mà d'ell que va entrar a l'Àrea d'Urbanisme de l'Ajuntament, com dèiem. Com va ser la seva relació, mentre ell hi va ser?
La relació entre l'Oriol i jo, a l'Ajuntament, va ser perfecta. Era lògic. Jo sempre estaré en deute amb ell. Havia après molt d'ell, perquè havia estat molt a prop, com a estudiant, com a arquitecte jove, com a professor adjunt i finalment a l'Àrea d'Urbanisme com a director de Projectes Urbans.

L'Oriol Bohigas no va formar part de l'urbanisme municipal, ni durant el llarg període en el qual Maragall va ser l'alcalde, ni en el període de Joan Clos. Una cosa és reconèixer l'enorme lideratge que l'Oriol va tenir en la gestació del nou procés urbanístic de Barcelona i una altra consolidar un relat històric fictici.

Però la complexitat que suposava per a tots dos la reconceptualització del Projecte Urbà, abandonat a Europa des de la nova urbanística de Le Corbusier, sí que ens creava distorsions. Jo vaig de assumir de seguida l'important rol de les infraestructures, el sistemes generals, i la interdisciplinarietat de la urbanitat (economia, geografia, ecologia, seguretat jurídica...) i això podia xocar amb la seva "visió ortodoxa de l'urbanisme modern".

La primera dissensió que vam tenir a l'Ajuntament va ser arran de la qüestió de la boca sud del túnel de la Rovira. El túnel estava construït, però perquè es pogués obrir, estava previst que enllacés amb el viari urbà a través d'un viaducte, també construït, òbviament enlairat. Jo, com a director de Projectes, vaig veure que per enllaçar amb els carrers calia perllongar el viaducte i construir grans rampes que baixessin els cotxes fins a terra, i que tot allò seria una baluerna immensa. Això passava en un moment que, per una feliç iniciativa de l'Oriol, havíem desplanificat les grans autopistes que preveia el PGM: la via O que travessava Gràcia, García Morato, Méndez Nuñez... Mentrestant, els veïns començaven a mobilitzar-se. Tot això li vaig explicar a l'alcalde Serra. Li vaig dir que no podíem fer aquest projecte perquè anava justament en contra del que estàvem desfent i només faltaria que traguéssim la Via O de Gràcia i que per una altra banda hi arribéssim amb enormes rampes cap a Cartagena, Lesseps, Joanic... I que per tant convenia enderrocar el viaducte, per raons econòmiques (era una solució molt cara), mediambientals i de coherència metodològica. L'alcalde Serra em va dir que allò era una obra pública feta amb diners públics, que ni tan sols estava inaugurada, i menys encara amortitzada i que no li podia demanar que l'enderroquéssim, perquè políticament no era viable. Jo vaig entendre la posició de l'alcalde, i vaig anar a parlar amb l'Oriol, però ell se'n va desentendre, els debats sobre les grans infraestructures no l'interessaven gaire... I em vaig quedar sol.

Però el viaducte es va acabar enderrocant.

Quan el nou alcalde Pasqual Maragall, al cap de pocs dies de ser elegit, va cridar-me, li vaig parlar d'aquest tema com a primer assumpte. Maragall em va dir: "En Narcís té raó, és una obra nova de trinca, encara per inaugurar, i ara la tirarem a terra? No tenim diners ni per posar un semàfor, i ara hem d'enderrocar una obra sense estrenar i que ha costat centenars de milions de pessetes?" Li vaig explicar els arguments per enderrocar el viaducte i em vaig treure el barret davant la intel·ligent resposta d'en Maragall i de la seva capacitat de caçar les pilotes al vol. Em va obrir una possibilitat: "Digues al *Pepi* García-Durán que et faci un estudi de cost-benefici sobre l'alternativa de mantenir o enderrocar el viaducte des de tots els punts de vista; què s'hi perd i què s'hi guanya, en termes de trànsit, de temps, d'economia, de seguretat, paisatge..." I vam tenir sort: García-Durán ens va lliurar, al cap de poc temps, un estudi, escrit a mà, amb bolígraf, en fulls de paper pautat, amb una lletra petita i atapeïda. L'estudi confirmava els nostres arguments i la conveniència de l'enderroc. Aleshores sí, l'alcalde Maragall va dir que endavant! I jo, des de llavors vaig utilitzar la metodologia de l'estudi cost-benefici, sempre que un gran projecte ho requerís.

Oriol Bohigas no va participar de l'urbanisme municipal en la llarga etapa de l'alcalde Maragall (de fet, quan va tornar a l'Ajuntament va ser com a regidor de Cultura, i encara sense acabar el mandat, entre 1991 i 1994), però sí que va rebre un encàrrec important en el conjunt de les obres olímpiques, com és el disseny urbanístic de la Vila Olímpica del Poblenou.

A instàncies d'en Pasqual, que volia incorporar l'Oriol en el projecte olímpic, jo, com a responsable de les infraestructures i projectes olímpics, vaig encarregar a MBM [Martorell-Bohigas-Mackay] el Pla urbanístic de la Vila Olímpica, segurament el projecte estrella del 92. Ell va acceptar l'encàrrec, s'hi va dedicar intensament des del primer moment i al cap d'un mes em va presentar una primera idea desenvolupada arquitectònicament per sis estudis d'arquitectura, de gran renom.

Per primera vegada, jo vaig qüestionar una tesi de l'Oriol. Li vaig argumentar que la Vila Olímpica havia de ser una "extensió renovada de l'Eixample", i que l'Eixample no tenia mansanes fetes per un sol arquitecte. I que, per tant, a la Vila Olímpica hi hauria tants arquitectes com edificis. I em vaig empescar una teoria que em va sortir bé... però que va significar un conflicte personal i metodològic.

Va decidir assignar els blocs d'edificis als arquitectes que haguessin guanyat en algun moment el premi FAD, la qual cosa aportava un element de tria objectiva.

Tenia l'avantatge que en la llista dels premis FAD hi eren tots els noms que Oriol proposava, però n'hi havia uns quants més, tots boníssims professionals. Oriol va veure la raó de la meva proposta i va acceptar, tot preguntant-me qui decidiria l'emplaçament del projecte de cada arquitecte. I li vaig dir que ho decidiria ell.

Les desavinences amb l'Oriol, en el context del 92, es van repetir amb el projecte de la torre de telecomunicacions a l'Anella Olímpica de Montjuïc, realitzada per Telefónica amb projecte de Calatrava. La qüestió és que Federico Correa i els arquitectes de l'anella de Montjuïc proposaven incorporar a l'esplanada olímpica un monòlit de marbre de cent metres d'alçada que articulés la composició general. Diversos experts i constructors em deien que, constructivament, no era un projecte tan simple i que, en qualsevol cas, el cost seria molt alt. Jo, com que volia executar l'esplanada i els seus elements, incloent-hi el monòlit, amb el màxim respecte pel projecte, vaig intentar trobar alguna empresa que ho pagués i vaig parlar amb Telefónica, amb qui teníem bona relació i que llavors estava engegant el pla Fotón, una gran inversió de gran interès per al futur de les telecomunicacions de Barcelona.

Quan li vaig proposar a l'aleshores president de Telefónica, Luis Solana, em va respondre que ell no podia proposar al Consell d'Administració assumir el cost de la torre perquè no es tractava d'una gran escultura d'un artista significatiu, sinó de construir un element arquitectònic, un monòlit de marbre. A no ser, va afegir, que al monòlit s'hi pogués posar una antena: llavors sí que es veia amb cor de defensar la necessitat d'una antena a Montjuïc que actués conjuntament amb la torre de Collserola. L'hi vaig explicar a Federico, però em va dir que de cap manera: "*Tiene que ser un monolito puro, tal como yo lo he dibujado*". Ni tan sols va voler anar a parlar amb el president de Telefónica, tot i que el van citar diverses vegades. A la vista de la situació, Luis Solana va encarregar el projecte, directament, a Santiago Calatrava, un dels arquitectes-estrella del moment.

Mentre, un grup d'arquitectes amics, que mai no van voler entendre el fons de la qüestió, rumiaven estratègies per a desestabilitzar el projecte de la torre, fins, segons m'han dit, elaborar una carta, per reclamar l'abandonament del projecte. Finalment, en una trobada en ocasió de l'aniversari d'Arata Isozaki, l'arquitecte del Palau Sant Jordi, l'Oriol i la Beth Galí van plantejar a l'Alcalde que no es fes la torre de Telefónica projectada per Calatrava. L'alcalde, Maragall, va preguntar al assistents: "Què en penseu?" Llavors, Isozaki va dir que estava en desacord a cancel·lar el projecte, argumentant que la idoneïtat del projecte de Calatrava no era un assumpte d'aquella reunió, tot afegint que "és una decisió que correspon al director de Projectes Olímpics, Acebillo, de la mateixa manera que també ell va decidir que en el projecte del Palau Sant Jordi hi hagués un revisor d'estructures espanyol, l'enginyer Martínez Calzón, que Aiko Miyawaki fos l'autora de les escultures de la Plaça o que Hernández Pijuan pintés alguns murs de l'interior del Palau".

Al final l'Oriol va dir: "Alcalde, què fem?" I en Maragall va respondre: "Què fem? Per què m'ho preguntes en a mi, si el director de Projectes Olímpics és Acebillo i és aquí mateix? Pregunta-li a ell!", però seguidament l'alcalde em va preguntar: "Acebillo, en la teva opinió, aquesta torre dissenyada per Calatrava, s'ha de fer o no?" I jo vaig dir: "Rotundament sí. "Doncs s'ha acabat la discussió". I la polèmica es va acabar, almenys oficialment.

I si la qüestió és si d'aleshores en endavant jo continuava tenint bona relació amb Oriol, la resposta es que sí. Un grup d'amics, arquitectes i artistes, ens reuníem periòdicament per parlar de temes d'actualitat. Normalment la tertúlia estava liderada per l'Oriol, però si es tractava de qüestions territorials, urbanístiques o d'urbanitat, el lideratge, sense dubte, era de Manuel de Sola Morales. La seva gran capacitat analítica en abordar aquests temes ens captivava. Jo utilitzava molt aquestes tertúlies per polsar l'opinió d'aquests professionals i sempre vaig estar especialment pendent de les opinions d'en Manuel, amic i el meu mestre des que jo era estudiant.

La Maria Aurèlia Capmany se'm va endur a París, a veure teatre, perquè volia fer una cosa semblant al Mercat de les Flors. Quan vaig veure aquell Shakespeare, li vaig dir que no sabia d'on trauríem els diners, però que ho faríem!

Aquesta anècdota confirma dues coses ben sabudes: que vostè tenia molt bona relació amb en Maragall, i que vostè manava molt!
Em deien "Alcaldillo" (*riu*). Però no manava molt: treballava molt i sempre en estreta col·laboració amb els departaments clau: Economia (Pilar Solans), Mobilitat (Alfred Morales), Cultura (Pep Subirós i Maria Aurèlia Capmany)... i sobretot intentava interpretar les propostes de l'alcalde.

Però la Maria Aurèlia Capmany el va advertir: "Compte, que tu no ets de les cent famílies, i manes massa!".
Sempre me'n recordaré! La Maria Aurèlia era tan intel·ligent! A més dels funcionaris, a l'Ajuntament havia trobat persones molt més intel·ligents que jo, i que, seduïts pel nou urbanisme, m'ajudaven en tot! Hi havia una línia Pep Subirós-Maria Aurèlia Capmany, imbatible en el món de la cultura barcelonina d'aquells anys.

Aleshores, la Maria Aurèlia era la regidora de Cultura i en Pep Subirós el coordinador de l'àrea. Com va entrar en relació amb ells?
Tot va començar al Mercat de les Flors. La Maria Aurèlia va dir a l'alcalde que volia fer un equipament com a París, per fer teatre experimental, i en Pasqual, li va respondre: "Per què m'expliques això, si tu ets la regidora de Cultura?", "Oh, perquè no tinc diners ni paletes, ni sé fer-ho". "Si es tracta de diners i de paletes, ves a parlar amb l'Acebillo. Si el convences, t'ho farà. Si ell no pot fer-ho, no ho farà ningú".

Jo no la coneixia de res, la Maria Aurèlia, que em va venir a veure i em va explicar que volia fer un projecte a l'antic Mercat de les Flors de Montjuïc, però que abans de parlar-me'n, em convidava a anar amb ella a París a veure un teatre [el Théâtre des Bouffes du Nord, dirigit per Peter Brook], que era als afores. Hi vam anar amb en Pep Subirós i en Josep Anton Codina, a més del director de l'Institut del Teatre, Josep Montanyès; tots ells ja són morts. Vam estar tres o quatre dies a París, i anàvem a aquell teatre, on feien unes obres de Shakespeare que duraven entre sis i nou hores, amb tots

els actors vestits de japonesos. Em vaig quedar al·lucinat. I vaig decidir que allò, o coses així, s'havien de fer a Barcelona. Li vaig dir a la Maria Aurèlia: "No cal que em diguis res més, si vols fer una cosa com aquesta, no sé d'on traurem els diners, però la farem!" Jo, d'això sí que en sabia, de treure diners de sota les pedres. I ho vam fer, i ho vam fer bé. Fins i tot vaig tenir la sort de convèncer en Miquel Barceló que pintés la cúpula del Mercat. Era la primera vegada que feia una pintura mural d'aquestes característiques. Sempre recordaré la cúpula a terra, capiculada, i ell a dins, pintat de tots els colors del món.

A partir d'aquí ja no vam deixar mai de tenir bona relació amb la Maria Aurèlia. Anàvem a veure-la a Tarragona, i alguna vegada venia a sopar a casa, al carrer Jericó. Un dia, per alguna raó jo estava molt emprenyat, i li vaig explicar que ja no podia més, i va ser aleshores quan em va dir: "Escolta'm, Ace, estic fins als dallonses (*riu*) de les teves protestes. Tu no ets de les cent famílies, i no saps parlar mínimament bé el català, i no coneixes ningú, però manes més que ningú, i encara protestes perquè no et fan cas. Però tu què vols?" (*riu*)

Sempre me'n recordaré que la seva parella [Jaume Vidal-Alcover], que era un home ordenat i tranquil, deia: "Maria Aurèlia, deu estar emprenyat per alguna cosa! Tots tenim dret a estar emprenyats..."

Abans de començar la nostra conversa, em deia que la seva estada a Suïssa li havia regirat el seu ideari polític. Com va anar, això? Li pregunto no només a títol personal, sinó perquè em sembla rellevant respecte d'una sèrie de gent que han estat molt pròxims a Maragall.

Quan, després de deixar la alcaldia, Maragall era a Roma, jo l'anava a visitar i feia alguna conferència a la universitat on ell ensenyava. Li vaig comentar que anava de tant en tant a fer classes a Suïssa i, quan va tornar a Barcelona, li vaig dir que alguns professors col·legues de l'Acadèmia d'Arquitectura m'havien demanat que em presentés a la càtedra d'Urbanisme de la Universitat de Lugano. Jo volia saber la seva opinió i que m'aconsellés sobre el tema, perquè dubtava de si presentar-me o no. Ell em va dir: "Davant del dubte, s'ha de dir que si". I una altra cosa molt clarificant, mentre resseguia amb el dit el cantell d'una taula: "Nosaltres caminem sempre per la vora del precipici i si camines per la vora, la gent pot donar-te una empenta i tirar-te avall. Però tens un avantatge, i és que, normalment la gent té por i no s'apropa al precipici" (*riu*). I va afegir: "Si perds la càtedra, no passa res i si guanyes, ens tornem a veure i decideixes què et convé més. Sempre pots dir que no..." En Pasqual tenia aquesta fredor, encara que la gent el considerava apassionat...

Em vaig presentar a la càtedra i la vaig guanyar. Aleshores el vaig tornar a veure. Va felicitar-me, però de sobte li va canviar l'expressió, i va dir: "Doncs aleshores no podràs ser conseller". Cal dir que llavors encara no era president de la Generalitat! Jo li vaig recordar que havia decidit presentar-me després de parlar amb ell, vam quedar entesos i vaig acceptar la càtedra.

A Suïssa el primer que vaig constatar va ser la vigència d'una idea reiterada per en Pasqual: "el principi de subsidiarietat", que al final, desembocava en una Europa de les Regions. Jo, a Barcelona, no tenia gaire temps de pensar en qüestions polítiques ni ideològiques, capficat sempre a acabar el projecte i l'obra que teníem entre mans; però a Suïssa estava alliberat d'aquesta pressió i podia permetre'm, a més de fer unes bones classes, teoritzar sobre l'experiència de Barcelona, investigar mitjançant l'i.CUP (Institute for the Contemporary Urban Project), que jo mateix vaig fundar, i explorar el territori i les institucions helvètiques, en un context local i global.

La càtedra de Lugano no va representar una gran novetat. A l'ETSAB de Barcelona i a altres universitats, jo feia el mateix, però al cap de tres mesos em van nomenar degà. Penso que era el primer estranger degà d'una facultat universitària suïssa. Per a mi era important i em vaig veure obligat a millorar l'italià i l'anglès, però sobretot, vaig pensar que havia d'aprofundir com era Suïssa, tan internacional i alhora tan domèstica, i fora de la Unió Europea. Em vaig interessar per la seva història i com s'havia format aquella confederació en el segle XII, quan encara no es parlava d'estats-nacions.

És aleshores que va esdevenir independentista?

Vaig veure que els dos sistemes polítics que m'interessaven més, Suïssa i els Estats Units, no provenen de la pau de Westfàlia. Tampoc la Xina ni Rússia, però sí que parteixen de Westfàlia tots els estats-nació europeus. Així, vaig començar a interessar-me per l'evolució i potencialitat de l'estat-nació westfalià.

Dues coses que em van cridar l'atenció: una, la manera que tenien els suïssos d'entendre la democràcia. Tenen un sentit altíssim de la democràcia participativa, però tenen també un alt sentit de l'autoritat. Quan la societat té un problema al davant, i el govern no sap com resoldre'l, organitzen un referèndum. Una vegada, cap a l'any 2013, em va arribar a casa la informació per un referèndum on calia decidir si s'havia de limitar, o no, el sou dels grans directius de les empreses; hi havia un bon embolic, amb això. Jo no votava ni tenia una opinió clara sobre la qüestió, però l'important va ser rebre a casa un petit dossier amb informació clara i concisa sobre el referèndum que recollia el parer de cada un dels partits que formaven el govern, on explicaven, cadascun des de la seva perspectiva, què significava votar sí o votar no.

Això s'enviava a les cases i la gent votava —ja en aquells anys, telemàticament, amb un cost, per tant, molt baix (potser per això en poden fer tants, de referèndums)— i a la vista del resultat, el govern prenia una resolució o una altra. Vaig constatar que la democràcia participativa era fonamental per a la democràcia, però també vaig comprovar que la democràcia participativa suïssa no era la mateixa que es feia a Espanya. Aquí un referèndum té "costos" més alts!

L'altra cosa que em va deixar sorprès és el sistema de govern: al Parlament, els escons es reparteixen d'acord amb el resultat de les eleccions, però al Govern les carteres, només set o vuit, es reparteixen de manera que el que té pocs vots com a mínim té una cartera, i que el que en té més en té dues, o com a màxim tres i que a més, el President del Govern rota cada sis mesos. Ho vaig trobar fantàstic. Que llunyà d'aquests governs europeus, com a Itàlia i Espanya, on els líders polítics electes intenten mantenir-se eternament!

Vaig veure també que, malgrat que Suïssa era un país petit i bastant pobre en recursos naturals, amb una bona gestió i sense gens de corrupció avui era un dels països més rics del món. Quan els amics em deien que la seva riquesa provenia de ser un paradís fiscal, jo veia que no era del tot així. Veia la importància que donaven a l'agricultura (en pocs anys han estat capaços de produir vins excel·lents), la ramaderia (l'economia del formatge és clau), l'ecologia (els edificis estan perfectament aïllats i els edificis públics amb prou feines tenen aire condicionat), el transport públic (a les pistes de esquí s'hi arriba en tren), l'educació (els sous i recursos dels mestres i professors són immensament més alts que aquí) i a la investigació (de Suïssa han sortit més de 30 premis Nobel).

Vaig veure que el seu sistema de pensions era molt més racional que el nostre i que els jubilats, alguns molt rics, gastaven molt de temps i diners a donar suport al tercer sector, als països més pobres o a fundar institucions com la Creu Roja.

Vaig veure tantes diferències que al final, tot plegat em portava a dir: "Jo vull un país com Suïssa!", que, per acabar-ho d'adobar, té, més o menys, la mateixa població i extensió que Catalunya. No sé perquè aquí només parlen dels països nòrdics (territoris enormes de gran riquesa natural i poca població), de Letònia, d'Estònia o del Quebec, tan llunyans, quan el model més proper és Suïssa, que a més té arrels medievals, com nosaltres.

Si desitjar un model com el suís m'identifica com a independentista, aleshores sí que ho soc, també perquè a Suïssa mai no podria aplicar un 155 a cap dels seus cantons, i perquè sent un país amb tres llengües oficials (alemany, francès i italià) més l'anglès com a comodí, a la pràctica mai no ha estat un problema. Puc dir-ho amb claredat, perquè jo era professor universitari, on la qüestió de l'idioma és vital.

Hem d'acabar la conversa, i voldria tornar a Barcelona. Per què és tan crític, amb l'equip de govern de Colau?
Quan a finals del 2018 vaig tornar de Xangai i vaig instal·lar-me definitivament a Barcelona, vaig decidir dedicar-me, exclusivament, a investigar i escriure, sobretot pensant en les noves generacions d'arquitectes i urbanistes.

Un any després, molts amics i coneguts, amb els quals, en alguns casos, havia perdut el contacte, em telefonaven per explicar-me que Barcelona s'estava degradant acceleradament i que, com que des de l'àmbit polític no es reaccionava, em demanaven que sortís del meu exili voluntari i actués d'alguna manera. Al principi no en vaig fer cas, entre altres raons perquè ja em considero amortitzat després d'intervenir en l'urbanisme municipal durant més de 25 anys, però, al final, la insistència i la solvència d'alguns interlocutors em va fer canviar d'opinió.

No coneixia en absolut el tarannà polític de l'alcaldessa Colau i vaig començar a informar-me sobre la teoria i procedència del seu populisme d'esquerres. Vaig analitzar suficientment les tendències cap al messianisme polític, el relat emocional acientífic, el neoperonisme de procedència argentina, l'aversió a la socialdemocràcia i la preferència pels escenaris soviètico-stalinistes... Vaig veure que l'anomenat "urbanisme tàctic" només era un camuflatge, per encobrir una volguda des-relació amb la societat civil que abonés la tendència cap a una societat subvencionada, on els valors de la iniciativa, la creativitat i el treball ben fet quedessin desdibuixats, sota el paraigua d'un mal anomenat "decreixement".

Ara, considero que la societat barcelonina ha de alliberar-se d'aquestes tendències, que si s'accentuen ens portaran a una "proletarització de les classes mitjanes" i en definitiva a una imperfecta "democràcia il·liberal". Avui no hi ha al Govern Municipal una política solvent, ni econòmica, ni ecològica ni urbanística. No sé si és possible dirigir l'urbanisme de Barcelona sense conèixer mínimament l'obra de Francesc d'Eiximenis, que al segle XIV es va anticipar a alguns dels grans teòrics de la ciutat, però sí que sé que no és possible fer res sense saber interpretar Cerdà. Per això m'inquieta tant quan els sento dir, sense enrojolar-se, que estan dissenyant el Pla Cerdà del segle XXI, quan en a mi em sembla que s'estan carregant l'Eixample.

En aquest sentit, crec que *sí* que he de posar el meu petit gra de sorra per evitar que aquesta tendència continuï. Ja sé que no és fàcil, però s'ha d'intentar.

Per tant, s'implicarà en les eleccions municipals de la primavera que ve?
Jo havia establert una molt bona relació amb Elsa Artadi. Una dona molt preparada per produir una nova catarsi urbana, però això ja no és possible.

La qüestió és que si la ciutat de Barcelona, com a capital de Catalunya, no troba el rumb adequat, políticament, econòmicament, ecològicament i socioculturalment, no es podrà construir una urbanitat prou solvent per encaixar-nos amb solvència en la transició que s'està produint entre els àmbits global i local i encara menys tindrem capacitat per superar la crisi sistèmica que ens ve al damunt.

Per això no dubto a involucrar-me, dins de les meves possibilitats, en un procés de renovació municipal. En aquest sentit, li asseguro, Muñoz, que no sé a qui votaré, però sí que sé a qui no votaré. No votaré a cap partit promotor del 155, ni als populistes demagògics, de dretes o d'esquerres. ■